

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

Misija na Kosovu

Odeljenje za ljudska prava, decentralizaciju i zajednice

Sektor za nadgledanje pravosudnog sistema

IZVEŠTAJ O SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI NA KOSOVU

JULI 2007.

SADRŽAJ

GLOSAR

I. UVOD

II. PRAVNI OKVIR

III. PROBLEMI UTVRĐENI TOKOM NADGLEDANJA SUDSKIH POSTUPAKA

- A. Odlaganja u zakazivanju rasprava**
- B. Pravno zastupanje i socijalna zaštita dece tokom procesa**
- C. Pravo na javnu raspravu**
- D. Npropisan sastav pretresnih veća**
- E. Nedovoljno obrazloženje odluka**
- F. Problemi sa žalbama: neizvršavanje zaštitnih naloga i nejasni rokovi za podnošenje žalbi**
- G. Neuspeh vlasti da pokrenu krivični postupak za krivične prekršaje koji proističu iz nasilja u porodici**

IV. ZAKLJUČAK

V. PREPORUKE

GLOSAR

CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CRC	Konvencija o pravima deteta
CSR	Centar za socijalni rad
UNP	Uredba UNMIK-a br. 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici
ECHR	Evropska konvencija o ljudskim pravima
ECtHR	Evropski sud za ljudska prava
ZPP	Zakon o parničnom postupku
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PKZK	Privremeni krivični zakon Kosova
PZKPK	Privremeni zakon o krivičnom postupku Kosova
UNMIK	Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu

I. Uvod

Nasilje u porodici se obično definiše kao nasilje koje se dešava u privatnom boravištu između supružnika ili partnera koji žive u vanbračnoj zajednici. Iako su žrtve nasilja u porodici u većini slučajeva žene, u kategoriju slučajeva nasilja u porodici spada i nasilje izvršeno nad decom, muškarcima ili starijim licima. Zbog „privatne“ prirode ovog nasilja, intervenisanje može da bude otežano. U stvari, odbijanje da se nadležnim organima prijave slučajevi nasilja u porodici, a posebno patrijarhalna priroda nekih društava, može negativno da utiče na reakciju vladinih organa na ovakvu praksu. Uprkos ovim preprekama, države su i dalje dužne da efikasno sprečavaju i kažnjavaju nasilje u porodici.

U skladu sa ovom dužnošću, na Kosovu je 9. maja 2003. proglašena Uredba UNMIK-a br. 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici (UNP), koja se bavi problemom nasilja u kući tako što posebno žrtvama nasilja u porodici daje pravo da pred parničnim sudovima traže razne mere zaštite od navodnih izvršilaca. Ovaj izveštaj se bavi problemima koje je OEBS utvrdio u vezi sa UNP i primenom ove Uredbe od strane pravosudnog sistema.

Glavni problem koji je uočio OEBS je nezakonito odlaganje prilikom odlučivanja o zahtevu za izdavanje naloga za zaštitu i zakazivanju saslušanja. Ovim se sprečava ostvarivanje svrhe UNP i može se ugroziti zdravlje i bezbednost zaštićene strane.

Još jedna problematična oblast obuhvata postupke u vezi sa nasiljem u porodici gde su navodne žrtve ili svedoci deca. OEBS je nadgledao slučajeve u kojima saslušanima dece nisu prisustvovali predstavnici Centra za socijalni rad (CSR), iako bi to bilo u najboljem interesu deteta.

Još jedan problem je to što u UNP ne postoje jasna pravila u vezi sa tim da li saslušanje u slučajevima nasilja u porodici treba da bude javno ili privatno. OEBS je takođe uočio da je sastav sudskih veća nepravilan a odluke o slučajevima nasilja u porodici nedovoljno obrazložene.

Štaviše, OEBS je utvrdio probleme u pogledu žalbenog postupka u slučajevima nasilja u porodici. U nekim slučajevima, sud je u odluci nezakonito naveo da će žalba zaustaviti izvršenje naloga za zaštitu. Pored toga, treba da se razjasni krajnji rok za podnošenje žalbe u skladu sa UNP.

Osim ovoga, OEBS je zabrinut zbog neuspeha nadležnih organa da *ex officio* krivično gone krivična dela koja su se desila tokom nasilja u porodici, kako se zahteva zakonom.

Na kraju je OEBS nadležnim organima dao nekoliko preporuka za otklanjanje naglašenih nedostataka.

II. PRAVNI OKVIR

S obzirom da su žrtve nasilja u porodici uglavnom žene i deca, ovim problemom se uglavnom bave međunarodni instrumenti koji obuhvataju ljudska prava žena i dece. U tom kontekstu se Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)¹ i Konvencija o pravima deteta (CRC)² direktno primenjuju na Kosovo.³

CEDAW zahteva od država da „svim raspoloživim sredstvima i bez odlaganja slede politiku eliminacije nasilja nad ženama“ i da „ukazuju dužnu pažnju sprečavanju, ispitivanju i, u skladu sa domaćim zakonodavstvom, kažnjavaju dela nasilja nad ženama, bilo da je ta dela počinila država ili privatna lica.“⁴ U tumačenju CEDAW, Odbor za eliminaciju diskriminacije žena je izjavio da nasilje nad ženama predstavlja kršenje ljudskih prava i da „države moraju da budu odgovorne i za privatna dela, ako ne ukažu dužnu pažnju sprečavanju kršenja prava ili ispitivanju i kažnjavanju dela nasilja, i za obezbeđivanje kompenzacije.“⁵

U CRC-u je naglašeno da je zabranjeno svako nasilje nad decom i zahteva se da države usvoje „sve odgovarajuće zakone (...) radi zaštite dece od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, dok su pod starateljstvom jednog ili oba roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe.“⁶

I Evropska konvencija o ljudskim pravima (ECHR) zahteva od država da preduzmu mere za suzbijanje nasilja u porodici. Zabrana u članu 3 ECHR-a, u kojem se kaže da niko neće biti podvrgnut mučenju, ponižavajućem postupku ili kažnjavanju, zajedno sa članom 1, koji obavezuje države da osiguraju svim licima pod svojom nadležnošću prava i slobode utvrđene u ECHR-u, obavezuje državu na afirmativnu dužnost da spreči mučenje ili degradirajuće ponašanje koje se događa u okviru porodice. Prema sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava (ECtHR), član 3 zahteva od javnih

¹ Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) usvojena je Rezolucijom Generalne skupštine UN-a 34/180 od 18. decembra 1979.

² Konvencija o pravima deteta (CRC) usvojena je Rezolucijom Generalne skupštine UN 44/25 od 20. novembra 1989. a stupila je na snagu 2. septembra 1990.

³ Vidi članove 3(2) (c), (e), (f) i 3(3) Ustavnog okvira za privremenu samoupravu na Kosovu, proglašenog Uredbom UNMIK-a 2001/9, 15. maja 2001. koja je izmenjena i dopunjena Uredbom UNMIK-a 2002/9.

⁴ Član 4, CEDAW.

⁵ Videti Opštu preporuku 19 Odbora za eliminaciju diskriminacije žena (ugovorno telo koje nadgleda da li se neka država pridržava CEDAW), usvojenu 1992. Odbor je zatim preporučio da države, radi osiguravanja efikasne zaštite žena od nasilja, treba da preduzmu sledeće mere: „efikasne zakonske mere, uključujući kaznene sankcije, pravne lekove u parničnom postupku i kompenzacione odredbe za zaštitu žena od svih vrsti nasilja“ i „mere zaštite, uključujući skloništa, savetovanje, rehabilitacione mere i pomoćne službe za žene koje su žrtve nasilja ili su u opasnosti od nasilja.“ (član 24(t) (i) i (iii)). Videti i stavove Odbora usvojene 26. januara 2005. o slučaju *A.T. protiv Mađarske, Saopštenje br. 2/2003*, gde je Odbor zaključio da zbog nedostatka delotvornih zakonskih ili drugih mera, Mađarska nije osigurala delotvornu zaštitu od nasilja u porodici čime je povredila prava koja predviđa CEDAW (videti članove 9.1-9.6 stavova od januara 2005). Ovi stavovi Odbora izneti su u skladu sa Fakultativnim protokolom CEDAW, a usvojeni su 6. oktobra 1999. Rezolucijom Generalne Skupštine A/54/4.

⁶ Član 19, CRC.

organa da preduzmu adekvatne mere kako bi osigurali da pojedinci ne budu izloženi neljudskom ili ponižavajućem postupku (uključujući nasilje u porodici) od strane privatnih lica.⁷ Pravni okvir mora da zaštiti žrtve u takvim situacijama.⁸

Međunarodni ugovori su dopunjeni drugim instrumentima. Iako nisu pravno obavezujući, ovi instrumenti postavljaju standarde i razrađuju principe za suzbijanje nasilja u porodici. Na primer, Deklaracija o eliminaciji nasilja, koju je Generalna skupština UN usvojila 1993. zahteva od zemalja članica da, svim odgovarajućim sredstvima, slede politiku eliminacije nasilja nad ženama.⁹ Pitanjem nasilja u porodici bavila se i Parlamentarna skupština Saveta Evrope i to u nekoliko preporuka i rezolucija.¹⁰ Konkretnije, u Preporuci 1582 (2002), Skupština se zalaže da zemlje članice prihvate dužnost da spreče, ispituju ili kazne sva dela nasilja u porodici i zaštite žrtve nasilja u porodici.¹¹

Na Kosovu, nasilje u porodici ne predstavlja krivično delo. UNP međutim zahteva da se „automatski krivično gone“ krivična dela nanošenja lakše telesne povrede i štete, kada su počinjena u kontekstu porodičnih odnosa.¹² Osim toga, prema Privremenom krivičnom zakonu Kosova (PKZK),¹³ neka krivična dela povlače veću kaznu kada su izvršena protiv lica sa kojom je izvršilac u porodičnom odnosu.¹⁴

UNP, koji je stupio na snagu u maju 2003, uspostavlja novi parnični postupak prema kojem žrtva nasilja u porodici¹⁵ može da podnese zahtev za izdavanje naloga za zaštitu, hitnog naloga za zaštitu ili privremenog hitnog naloga za zaštitu.¹⁶

⁷ *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Evropski sud za ljudska prava (ECtHR), presuda, 23. septembar 1998, stav 22; *Z. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ECtHR, presuda, 10. maj 2001, stav 73; videti i Izveštaj Institucije ombudsmana na Kosovu: *O primeni člana 7 i člana 9 Uredbe UNMIK-a br. 2003/12 o zaštiti od nasilja u porodici*, 23. novembar 2006, stavovi od 21 do 31.

⁸ *A. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, videti *ibid.*, stav 24.

⁹ Član 4 Deklaracije o eliminaciji nasilja nad ženama, usvojene Rezolucijom Generalne Skupštine 48/104 od 20. decembra 1993.

¹⁰ *Inter alia*: Preporuka 1450 (2000), *Nasilje nad ženama u Evropi*; Preporuka 1523 (2001), *Porodično ropstvo*; Preporuka 1582 (2002), *Nasilje u porodici nad ženama*; Preporuka 1663 (2004), *Porodično ropstvo: sužanjstvo, služenje za stan i hranu i mlade po narudžbini*; Preporuka 1681 (2004), *Kampanja za suzbijanje nasilja nad ženama u Evropi*.

¹¹ Parlamentarna skupština Saveta Evrope, Preporuka 1582 (2002), stav 4. Drugi primeri neobavezujućih instrumenata: Rezolucija Saveta bezbednosti UN 1325 (2000) zahteva od vlasti da zaštite žene i devojčice od nasilja zasnovanog na polu; Ekonomski i socijalni savet (ECOSOC) se saglasio sa *Smernicama o pravosudnim pitanjima koja uključuju decu žrtve i svedoke zločina* (Rezolucija ECOSOC 2005/20, 22. juli 2005); *Rezultat Samita UN 2005* uključuje sporazume o jačanju nacionalnih kapaciteta za poboljšanje položaja dece koja su bila izložena nasilju u porodici (videti Dokument Generalne skupštine UN A/60/L.1 od 15. septembra 2005, stav 141).

¹² Članovi 16(2) i 16(3), UNP.

¹³ Privremeni krivični zakon Kosova (PKZK), proglašen Uredbom UNMIK-a 2003/25, 6. juli 2003, koja je izmenjena i dopunjena Uredbom UNMIK-a 2004/19.

¹⁴ Ovo važi za sledeća krivična dela: laka telesna povreda (član 153(4) PKZK), teška telesna povreda (član 154(3), PKZK), pretnja (član 193(3) 8), PKZK), ponižavanje seksualnog integriteta (član 195(3) 8), PKZK) i seksualno iskorišćavanje (član 196(3) 7), PKZK). Za definiciju porodičnih odnosa u PKZK, videti član 107 (2) (24), PKZK.

¹⁵ Osim zaštićene strane, UNP dozvoljava i drugim licima/institucijama da podnesu zahtev za izdavanje naloga za zaštitu ili hitnog naloga za zaštitu. Videti članove 6 i 13, UNP.

¹⁶ Nalog za zaštitu može da se zahteva od nadležnog suda kada se podnosilac zahteva plaši za svoju bezbednost, zdravlje ili blagostanje zaštićene strane. Član 6(3) (d), UNP. Da bi se izdao hitan nalog za zaštitu, pretnja po bezbednost, zdravlje ili blagostanje zaštićene strane mora da bude neposredna. Videti član 10(1) b), UNP. Izvan radnog vremena suda, organi za sprovođenje zakona mogu izdati privremene

UNP sadrži detaljan spisak radnji ili namernih propusta koji spadaju u kategoriju nasilja u porodici ako su izvršeni protiv lica sa kojima je izvršilac u porodičnom odnosu.¹⁷ Porodični odnos je uopšteno definisan prema UNP kao odnos između dve osobe koje su verene, venčane ili žive nevenčano, dele domaćinstvo i koje su povezane krvnim srodstvom, brakom ili usvojenjem ili su u starateljskom odnosu, uključujući roditelje, babe i dede, decu, unučad, braću i sestre, polubraću i polusestre, tetke, strine i ujne, stričeve i ujake, nećake ili rođake ili koje su roditelji zajedničkog deteta.¹⁸

UNP sadrži i spisak mera koje se mogu upotrebiti u nalogima za zaštitu, hitnim nalogima za zaštitu i privremenim nalogima za zaštitu.¹⁹ U Uredbi se kaže da kršenje ovih naloga predstavlja krivično delo koje se krivično goni *ex officio*.²⁰

Na kraju, postoji i pravo žalbe na odluku o nalogu za zaštitu ili potvrdi hitnog naloga za zaštitu. Žalba se može podneti u roku od osam dana nakon donošenja odluke, iako se time ne odlaže izvršenje naloga.²¹

III. PROBLEMI UTVRĐENI TOKOM NADGLEĐANJA SUDSKIH POSTUPAKA

Iako UNP šalje jasnu poruku netolerisanja nasilja u porodici, ovaj problem se može rešiti samo delotvornim sprovođenjem te Uredbe. Ovaj deo je usredsređen na probleme koje je OEBS utvrdio u pogledu UNP i rešavanja slučajeva nasilja u porodici od strane sudova na Kosovu.

A. Odlaganja zakazivanja rasprava

Značajan problem koji je zapažen od strane OEBS-a jesu nezakonita odlaganja rešenja u vezi sa zahtevima za naloge za zaštitu ili odlaganja zakazivanja saslušanja. Ova

hitne naloge za zaštitu. Ovi privremeni nalozi prestaju da važe na kraju narednog radnog dana suda. Član 13, UNP.

¹⁷ U takve radnje ili namerne propuste spadaju: nanošenje telesne povrede; prisiljavanje na seksualne odnose ili seksualno iskorišćavanje; izazivanje straha za fizičko, emotivno ili ekonomsko blagostanje; kidnapovanje; nanošenje imovinske štete; nezakonito ograničenje slobode kretanja; nasilan ulazak na posed drugog lica, nasilno udaljavanje drugog lica iz zajedničkog stambenog prostora; zabrana drugom licu da uđe u zajedničko boravište ili da napusti zajedničko boravište; ili postupanje na način i sa namerom da druga osoba bude ponižena. Član 1(2), UNP.

¹⁸ Član 1(1), UNP.

¹⁹ Član 2, UNP. Za mere koje se mogu upotrebiti u nalogu za zaštitu, videti član 2(1) (a)-(p), za hitni nalog za zaštitu videti član 2(1) (a)-(h) a za privremeni nalog za zaštitu videti član 2(1) (a)-(c), UNP.

²⁰ Članovi 15 i 16, UNP.

²¹ Član 11, UNP.

odlaganja ne samo da krše domaće i međunarodne zakone, već i osujećuju svrhu naloga za zaštitu.

Iako je OEBS o ovom problemu izveštavao i ranije,²² stalno sudijsko zanemarivanje zakonskih rokova za odlučivanje o zahtevima za naloge za zaštitu iznova naglašava ovaj problem.

Prema UNP, o zahtevu za nalog za zaštitu mora se doneti odluka u roku od petnaest dana od dana prijema zahteva u sudu.²³ O zahtevima za hitne naloge za zaštitu odlučuje se u roku od 24 sata od trenutka podnošenja zahteva.²⁴ U praksi, sudovi se ne pridržavaju rokova ustanovljenih u UNP. Dole navedeni slučajevi služe kao primer.

U slučaju pred Opštinskim sudom u Prizrenu, zaštićena stranka²⁵ podnela je zahtev za nalog za zaštitu dana 30. juna 2005. godine jer ju je suprug navodno istukao i naneo joj povrede.²⁶ Međutim, prva rasprava nije bila zakazana do 8. maja 2006. godine, deset meseci nakon podnošenja zahteva. Štaviše, ta prva rasprava je bila odložena, da bi tužiteljka podnela dodatne dokaze. Najzad, rasprava je održana 2. juna 2006. godine. Sud je odbacio tužbu dana 2. juna 2006.²⁷

U slučaju pred Opštinskim sudom u Mitrovici/Mitrovicë, oštećena strana zahtevala je izdavanje naloga za zaštitu 5. aprila 2006. godine za sebe i svoje troje dece. Suprug ju je navodno verbalno zlostavljao i pretio joj da će je isterati iz kuće ako bude obavestila policiju. Iako je tuženi navodno polomio ruku tužiteljki i fizički je napadao u prethodnim incidentima, sud je zakazao prvu raspravu tek skoro godinu dana kasnije, za 22. mart 2007. godine.

U drugom slučaju pred Opštinskim sudom u Mitrovici/Mitrovicë, iako je zaštićena stranka podnela zahtev za nalog za zaštitu 29. maja 2006. godine zbog toga što ju je navodno njen suprug više puta napao u kući i pretio joj da će je ubiti, sud nije zakazao prvu raspravu sve do 27. juna 2007. godine. Sud je dva puta odlagao raspravu zbog problema prilikom uručivanja sudskog poziva.²⁸ Rasprava je najzad održana 21. jula 2006. Sud je izdao nalog za zaštitu 4. avgusta 2006. godine.

U slučaju pred Opštinskim sudom u Gnjilanu/Gjilan, zaštićena stranka tražila je 7. februara 2007. nalog za zaštitu jer ju je suprug navodno fizički i psihički zlostavljao, i pretio da će ubiti njenog oca i braću. Sud je prvu raspravu zakazao tek za 27. februar 2007. Sudija je zatim to odložio za 19. mart 2007. godine, zbog navodnih poteškoća sa uručivanjem sudskog poziva zaštićenoj strani.

²² Videti Mesečni izveštaji Odeljenja za ljudska prava i vladavinu prava, mart 2005. i avgust 2005. Od 2007. godine, Odeljenje je preimenovano u Odeljenje za ljudska prava, decentralizaciju i zajednice.

²³ Član 7(1), UNP.

²⁴ Član 9(1), UNP.

²⁵ Član 1(6), UNP definiše "zaštićenu stranku" kao lice koje je podložno porodičnom zlostavljanju i zbog čije dobrobiti se traži izdavanje naloga za zaštitu.

²⁶ Zaštićena stranka je tražila da sud izda naloge opisane u članu 2(1) (a) - (d) i (f), UNP-a.

²⁷ Tuženi je uložio žalbu, o kojoj još uvek nije odlučeno.

²⁸ Slučaj je odložen jer tuženi nije na propisan način pozvan zbog problema sa dostavljanjem poziva u severnom delu Mitrovice/Mitrovicë.

Ova preduga odlaganja u slučajevima porodičnog nasilja stvaraju ozbiljnu brigu pošto sudovi nisu poštovali zahtevane vremenske rokove za odlučivanje o zahtevima za naloge za zaštitu. Iako je rok za odlučivanje u vezi sa zahtevom za dobijanje naloga za zaštitu 15 dana, u gore navedenim primerima odluka nije doneta od šest nedelja do skoro godinu dana od podnošenja zahteva.

Svrha kratkih rokova za procese iz oblasti porodičnog nasilja po UNP jeste da se zaštite oni koji su u opasnosti od povređivanja.²⁹ Ako se dokumenti za izvršenje naloga za zaštitu ne uruče odmah, navodna žrtva porodičnog nasilja izložena je riziku dalje agresivnosti i fizičkog ili psihičkog povređivanja, od trenutka kada zaštićena strana podnese zahtev pa dok sud ne donese odluku. Pošto neki opštinski sudovi ne poštuju rokove ustanovljene u UNP, sudovi na Kosovu ne uspevaju da zaštite navodne žrtve od porodičnog nasilja. U svakom slučaju, sudovi ne samo da krše domaći zakon, već i međunarodne standarde ljudskih prava koji zahtevaju efikasne mere zaštite žrtava porodičnog nasilja od nehumanog i ponižavajućeg postupanja.

Pored predugih odlaganja pri zakazivanju rasprava i odlučivanju o zahtevima za izdavanje naloga za zaštitu, OEBS je isto tako primetio da sudije propuštaju da donesu odluku o nalogima za zaštitu kada postoji više procesa koji su u vezi sa razvodom braka istih ljudi. Sledeći slučaj služi kao primer:

Dana 8. maja zaštićena stranka podnela je kod Opštinskog suda u Prištini/Prishtinë zahtev za izdavanje naloga za zaštitu kojim bi joj se dozvolilo da koristi stambeni prostor koji deli sa tuženom stranom (njenim suprugom), koji ju je ranije navodno isterao odatle. Dana 26. maja 2006. godine, sud je izdao nalog za zaštitu, koji je povučen nakon žalbe 31. jula 2006. Žalbeni sud vratio je predmet prvostepenom sudu na ponovno suđenje. Sudija prvostepenog suda, međutim, nije odmah ponovo zakazao termin za predmet po pitanju naloga za zaštitu. Sudija nije zakazao raspravu, delom zato da bi sačekao završetak brakorazvodne parnice, koju je muž pokrenuo kod Okružnog suda u Prištini/Prishtinë 16. juna 2006. godine. Prvo ročište ponovnog suđenja za izdavanje naloga za zaštitu je na kraju zakazano za 7. decembar 2006, što je bilo odloženo zbog toga što su predstavnici obeju strana predložili da se sačeka odluka u brakorazvodnoj parnici koja je bila u toku. Najzad, ponovljeno suđenje u vezi sa zahtevom za izdavanje naloga za zaštitu održano je 6. februara 2007. godine, kada je to prestalo da bude relevantno, jer je stan koji je bio u pitanju prodat 20. oktobra 2006. godine.³⁰

²⁹ Videti član 8(1) b) (Sudija izdaje nalog za zaštitu ukoliko je to neophodno radi zaštite sigurnosti, zdravlja ili dobrobiti zaštićene stranke i/ili lica sa kojim je zaštićena stranka u porodičnom odnosu;), i član 10(1) b) (Sudija može izdati hitni nalog za zaštitu ako tuženi predstavlja otvorenu ili stalnu pretnju za bezbednost, zdravlje ili dobrobit zaštićene stranke) UNP.

³⁰ Prema članu 5 UNP, Opštinski sudovi su u principu nadležni za razmatranje zahteva za izdavanje naloga za zaštitu. Jedino ako je zahtev shodno "važećem zakonu o braku i porodičnim odnosima" podnesen kod nadležnog suda, tada je Opštinski sud nadležan za razmatranje zahteva za izdavanje naloga za zaštitu (član 5(3), UNP). Međutim, u ovom slučaju, podnosilac zahteva je najpre podneo zahtev za izdavanje naloga za zaštitu kod Opštinskog suda, a potom je suprug podneo zahtev za razvod braka kod Okružnog suda. Sledstveno tome, opštinski sud je bio nadležan da odluči o nalogu za zaštitu, a okružni sud je bio nadležan u pogledu razvoda. Nije bilo zakonskog opravdanja za odlaganje rasprave o nalogu za zaštitu do razrešenja slučaja razvoda.

Gore opisani primeri pokazuju da sudovi ne daju adekvatan prioritet niti primenjuju odgovarajuće zakone tokom vođenja slučajeva porodičnog nasilja. Ne pridržavajući se rokova za odlučivanje o izdavanju naloga za zaštitu, sudovi podrivaju svrhu zakona i dovode u opasnost zdravlje i bezbednost zaštićene strane.³¹

B. Pravno zastupanje i socijalna zaštita dece tokom procesa

OEBS takođe izražava zabrinutost zbog procesa porodičnog nasilja u kojima su navodne žrtve ili svedoci deca³². CRC daje pravne smernice za sudske procese u kojima učestvuju i deca. Centralna poruka CRC jeste to da će u svim odlukama javnih vlasti – uključujući i sudove – a koje se tiču dece, najbolji interes deteta biti od primarnog značaja.³³ Uz to, član 12 CRC zahteva da detetu bude pružena prilika da bude saslušano u bilo kojim sudskim procesima koji se tiču deteta, bilo direktno ili preko zastupnika ili prikladne institucije.³⁴

UNP određuje da i navodna žrtva i tužena stranka mogu dobijati pomoć putem pravnih savetnika u svim procesima koji se odnose na nalog za zaštitu, hitan nalog za zaštitu ili privremeni hitni nalog za zaštitu.³⁵ Osim toga, uz pristanak, žrtva ima advokata žrtve koji zastupa njene ili njegove interese u procesima koji se odnose na hitni nalog za zaštitu.³⁶ U slučajevima gde je zaštićena strana dete, ili gde navodni dela porodičnog nasilja pogađaju dete, sud će održati raspravu gde se može saslušati i predstavnik CSR. Sud će hitno pozvati predstavnika CSR i zahtevati da ta osoba izloži svoje mišljenje u pisanoj formi, gde ocenjuje situaciju u kojoj se nalazi zaštićena strana.³⁷

Dalje, pošto je procedura ustanovljena Uredbom UNMIK-a civilni postupak, odredbe Zakona o parničnom postupku (ZPP)³⁸ se takođe mogu primenjivati u procesima koji se bave porodičnim nasiljem. Na primer, jedna potencijalno primenjiva odredba ZPP

³¹ OEBS navodi da su, nakon naglašavanja ovog problema u ranijim izveštajima, neki sudovi poboljšali poštovanje UNP. Na primer, u slučaju pred Opštinskim sudom u Mitrovici/Mitrovicë u kojem je podnosilac zahteva tražio izdavanje naloga za zaštitu 11. septembra 2006. godine, sud je izdao nalog samo četiri dana kasnije, 15. septembra 2006. U daljim primerima od 12. septembra 2006, 12. januara 2007. i 20. marta 2007, Opštinski sud u Peći/Pejë odlučio je o ovim zahtevima za naloge za zaštitu u okviru vremenskih ograničenja predviđenih UNP.

³² "Dete" označava lice koje nije napunilo osamnaest godina starosti. Videti stav 1.9, UNP-a.

³³ Član 3, CRC.

³⁴ Član 12, CRC. Pored toga, Smernice UN za pravosuđe u predmetima u koje su umešana deca kao žrtve ili svedoci zločina propisuju da deca – žrtve treba da imaju pristup efektivnoj pomoći od strane profesionalaca koji su prošli odgovarajuću obuku. Videti Rezoluciju ECOSOC 2005/20, 22. jul 2005, paragraf. 22 *et seq.*

³⁵ Član 4, UNP. Ovo pravo na pomoć putem pravnog saveta je besmisleno u slučajevima gde navodna žrtva porodičnog nasilja ne može sebi da priušti plaćanje pravnog savetnika. Uredba UNMIK-a br. 2006/36 O pravnoj pomoći, 7. juni 2006. (Uredba o pravnoj pomoći), koja uređuje sistem pravne pomoći za Kosovo, predviđa pružanje pravne pomoći deci. Zabrinjava to što Uredba ne obezbeđuje izričito pravnu pomoć navodnim žrtvama porodičnog nasilja, već samo u stvarima rastave, razvoda i porodičnog prava (videti član 9, Uredbe o pravnoj pomoći). Trenutno, sistem pravne pomoći nije u potpunosti funkcionalan.

³⁶ Član 6(6), UNP.

³⁷ Član 7(2) (d) i 7.3, UNP.

³⁸ Zakon o parničnom postupku (ZPP), Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, br. 4/77, 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, i 35/91.

kaže da će “stranku koja nema pravnu sposobnost da učestvuje u postupku zastupati njen/njegov zakonski zastupnik.”³⁹

Uopšte govoreći, roditelji imaju pravo i obavezu da zakonski zastupaju svoju decu.⁴⁰ Međutim, pod određenim okolnostima, kao što su sudski sporovi gde su dete i roditelj suprotstavljene strane, nastup roditelja kao njegovog zastupnika ne može da bude u najboljem interesu deteta. Na primer, član 343 Zakona o porodici određuje da u sporovima u vezi sa potvrđivanjem ili odbijanjem roditeljstva, ukoliko dete i roditelj koji je pravni zastupnik deteta imaju suprotstavljene interese u sporu kao tužilac i tuženi, onda će starateljski organ – a to je CSR⁴¹ - dodeliti specijalnog staratelja detetu.

Međutim, UNP nije dovoljno jasan da li postoji obaveza da CSR bude saslušan i da predstavlja interese deteta u slučajevima porodičnog nasilja. UNP samo određuje u članu 7(2) da će sud “održati saslušanje” gde predstavnik CSR “može da bude saslušan.” Iako je jezik ovog dokumenta dvosmislen, taj bi član trebalo tumačiti u svetlu CRC, tako da postoji obavezan uslov da se sasluša CSR ako je to u najboljem interesu deteta. Ovo se dešava u velikoj većini slučajeva porodičnog nasilja, naročito kada jedan od roditelja navodno počini nasilje. U tim slučajevima su u pitanju tipično suprotstavljeni interesi između roditelja i deteta. Štaviše, CSR ima odgovornost da obezbedi zaštitu deteta i pružanje socijalne zaštite ili savetovanja ukoliko dete trpi posledice porodičnog sukoba.⁴² Zatim, CSR bi trebalo isto tako da brani interese dece u procesima koji se bave porodičnim nasiljem. Ovo može pomoći da se obezbedi da deca iznesu svoje mišljenje i da efektivno učestvuju u pravnom postupku koji ih se tiče.

Vredi napomenuti, prema članu 7(3) UNP, sud mora “odmah pozvati” predstavnika i zahtevati pisani izveštaj. U takvim slučajevima, CSR obično mora da dostavi stručnu procenu društvenih okolnosti za relevantno lice i da pruži preporuke za njegovu/njenu buduću dobrobit, i to u roku od dvadesetjednog dana od dana podnošenja zahteva.⁴³

Međutim, OEBS je pratio slučajeve u koje su bila umešana deca a u kojima sudovi nisu pozvali predstavnika iz CSR, ili se pak uredno pozvani predstavnik CSR nije pojavio na saslušanju a sud ipak nastavio sa postupkom:

U slučaju nasilja u porodici pred Opštinskim sudom u Gjilan/Gnjilanu, majka je 29. novembra 2006. g. tražila nalog za zaštitu za sebe i svog novorođenog

³⁹ Član 80, ZPP. Deca i odrasla lica sa specifičnim invaliditetom su primeri lica koja nemaju sposobnost da sama sebe predstavljaju u sudskim procesima. Videti komentare člana 80 ZKP-a od Tomislava Ralčića (sudija Vrhovnog suda Srbije) i Vitoja Tanaskovića (sudija Okružnog suda u Beogradu), izdanje Književnih Novina, Beograd 1980, strana 162.

⁴⁰ Član 133, Zakon Skupštine Kosova br. 2004/32 o porodici, proglašen Uredbom UNMIK-a br. 2006/7, 16. februar 2006. (Porodični zakon).

⁴¹ Prema članu 6 Porodičnog zakona, starateljski organ jeste administrativni opštinski organ nadležan za socijalna pitanja. Ovaj administrativni opštinski organ je CSR, kako je definisano članom 7 Zakona Skupštine Kosova br. 2/L-17 o socijalnim i porodičnim uslugama, proglašenog Uredbom br. 2005/46, 14. oktobra 2005. (Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama).

⁴² Član 9 Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama. Definicija lica u nuždi kome treba pružiti socijalne i porodične usluge uključuje bilo koje lice koje ima potrebe za socijalnim uslugama zbog poremećenih porodičnih odnosa i porodičnog nasilja. Videti član 1(3) (e) (4.) i (10.) Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama.

⁴³ Član 14 Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama.

sina zbog navodnih psiholoških i fizičkih povreda koje je prouzrokovao okrivljeni.⁴⁴ Ona je takođe tražila da joj se dozvoli da se vrati u istu stambenu zgradu kao i okrivljeni. Iako je sud pozvao predstavnika CSR da prisustvuje sudskoj sednici 13. oktobra 2006. godine, predstavnik CSR nije se pojavio na saslušanju. Sud je ipak nastavio sa ročištem i izdao traženi nalog za zaštitu.⁴⁵

U drugom slučaju porodičnog nasilja pred Opštinskim sudom u Gjilan/Gnjilanu, održanom 1. februara 2006. godine, tužiteljka/supruga je napustila zajednički dom sa dvoje dece zbog jer je muž navodno napao. U zahtevu za izdavanje naloga za zaštitu, tužiteljka je zahtevala da se njoj i njenim sinovima dozvoli da koriste jedan sprat zajedničke kuće, a da se mužu zabrani da joj prilazi i pretil joj, ili da izvrši bilo kakav čin nasilja nad njom ili njenom decom. Pošto sud nije pozvao predstavnika CSR da učestvuje u postupku, u kome je 15-godišnji sin dao iskaz kao svedok navodnog napada,⁴⁶ predstavnik CSR nije ni bio prisutan. Štaviše, sud nije pitao dete da li želi da nastavi da živi u kući.

U slučaju pred Opštinskim sudom u Leposaviću/Leposaviq, dana 13. aprila 2006. godine, sud je pozvao CSR na sednicu od 27. aprila 2006. da zastupa jednu od zaštićenih strana koja je takođe bila dete, i da dostavi pismeno mišljenje o tome kako da se postupi u ovom predmetu. CSR je u pismenoj formi preporučio da tuženik napusti zajedničku kuću, ali nije prisustvovao sudskoj raspravi. Međutim, tog dana sud je odlučio o zahtevu za izdavanje naloga za zaštitu, što se razlikovalo od preporuke iz pisanog izveštaja CSR.⁴⁷

U napred opisanim primerima, decu žrtve su zastupale njihove majke. Pitanje je da li je to služilo najboljim interesima deteta i da li je poštovano pravo dece da budu saslušana. Na primer, u prvom slučaju iz Gjilan/Gnjilana majka je želela da se vrati u muževljev stan iako je on maltretirao nju i bebu. Pošto je postojala moguća opasnost od daljeg nasilja, svakako da povratak kući nije bio u najboljem interesu deteta. Slično tome, u drugom slučaju (takođe iz Gjilan/Gnjilana), majka je tražila da se vrati u muževljevu kuću sa decom iako je muž navodno izvršio dela fizičkog nasilja nad njima. Konačno, u dva poslednja slučaja, ni dete niti njegov predstavnik nisu izneli njihove stavove u pogledu odgovarajuće odluke o zahtevu za izdavanje naloga za zaštitu.

Vođenjem saslušanja bez prisustva predstavnika iz CSR, sud je postupio suprotno najboljim interesima deteta po članu 3 i 12 CRC. OEBS preporučuje da sud obavesti Ministarstvo rada i socijalne zaštite kada CSR ne osigura prisustvo svojih zapošljenih na saslušanju kada su uredno pozvani, i ukoliko je potrebno da se protiv njih pokrene disciplinski postupak.⁴⁸

⁴⁴ Okrivljeni je osuđen na pet meseci zatvora, uslovno na godinu dana, od strane Opštinskog suda u Gjilan/Gnjilanu, za krivično delo pretnje prema članovima 161(1) i 161(4) PKZK. Sud je održao glavnu javnu raspravu 29. septembra 2006.

⁴⁵ Zastupnik žrtve koji je bio prisutan na saslušanju bio je pasivan.

⁴⁶ Dete se treslo i plakalo tokom svedočenja i jasno se videlo da se ne oseća prijatno što sedi pored oca.

⁴⁷ U nalogu za zaštitu od 27. aprila 2006. sud je zabranio tuženiku da izvrši ili pretil da će izvršiti bilo koji akt porodičnog nasilja protiv zaštićenih stranaka, i dozvolio je tužiteljki da koristi sve prostorije kuće i da gleda TV.

⁴⁸ Ministarstvo rada i socijalne zaštite dužno je da upravlja i vrši nadzor rada administrativnih institucija socijalne zaštite, i, u saradnji sa opštinama, kancelarija socijalne zaštite i drugih institucija

C. Pravo na javnu raspravu

OEBS je takođe zabrinut zbog nedostatka jasnih pravila o tome da li saslušanje u slučajevima porodičnog nasilja treba da bude javno ili ne. Član 3 CRC propisuje da se u sudskim postupcima u kojima su umešana deca mora obezbediti najbolji interes deteta. Što se tiče javnosti postupka, Komitet za prava deteta⁴⁹ insistira da države osiguraju da se tokom sudskog postupka imaju u vidu potrebe i brige deteta koje je bilo žrtva fizičkog nasilja. Prema tome, identitet žrtve treba da bude poverljiv, i javnost i mediji povremeno treba da se isključe iz sudnice tokom postupka.⁵⁰ Osim toga, prema Preporuci br. 1582 (2002) Saveta Evrope o *Porodičnom nasilju protiv žena*, poželjno je da se saslušanja u slučajevima porodičnog nasilja vode bez prisustva javnosti.⁵¹

Vredi pomenuti, isključenjem javnosti sa nekih sudskih postupaka se ne povređuje član 6 ECHR, koji propisuje pravo na javno saslušanje. Ovo pravo podleže ograničenjima, po članu 6 ECHR. Na primer, prema članu 6 ECHR, javnost se može isključiti sa celog ili dela pretresa, gde je to potrebno radi zaštite interesa maloletnika ili zaštite privatnog života stranaka.⁵²

Saglasno sa međunarodnim pravnim standardima, zakoni Kosova dozvoljavaju isključenje javnosti u posebnim sudskim postupcima, kao što su bračni sporovi, parnice vezane za potvrđivanje očinstva, sporovi vezani za starateljstvo nad detetom,⁵³ i u krivičnim postupcima u kojima je krivično delo izvršeno protiv deteta.⁵⁴ Opravdanje za isključenje javnosti u ovim slučajevima po ECHR, kao što je zaštita privatnosti i interesa maloletnika, svakako da važi i za slučajeve nasilja u porodici.

Međutim, UNP ne rešava pitanje o tome da li i pod kojim uslovima, javnost može da se isključi iz postupka o porodičnom nasilju na sudu. Takođe, ZPP, koji se primenjuje u postupcima koji se bave nasiljem u porodici kada UPN ne uređuje isto pitanje,⁵⁵ ne dozvoljava isključenje javnosti sa sudskog postupka u interesu maloletnika i radi zaštite privatnosti.⁵⁶ Ukratko, vođenjem postupka porodičnog nasilja uz prisustvo

uključenih u implementaciju rada i politike socijalne zaštite, vidi Aneks VII (vi) Uredbe UNMIK-a br. 2005/15, kojom se dopunjuje Uredba UNMIK-a br. 2001/19 o izvršnoj vlasti Privremenih institucija samouprave na Kosovu, 16. mart 2005.

⁴⁹ Ugovorno telo UN koje vrši nadzor implementacije CRC.

⁵⁰ Komitet za prava deteta, Dan opšte rasprave o pravima deteta koja se saslušavaju, Preporuke, 29. septembar 2006, stav 50.

⁵¹ Parlamentarna skupština Saveta Evrope, Preporuka 1582 (2002), *Pravne mere koje treba preduzeti*, stav v.

⁵² Na primer, ECtHR je u predmetu *P. i B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* utvrdio da su postupci o starateljstvu nad detetom bili "najbolji primeri slučajeva gde se isključenje medija i javnosti može opravdati da bi se zaštitila privatnost deteta i stranaka i da se izbegne prejudiciranje interesa pravde. Da se omogući predsedavajućem sudiji da stekne što potpuniju i tačniju sliku [...] i sasluša mišljenja koja su otvorena detetu, od suštinskog je značaja da se roditelji i drugi svedoci osećaju sposobnim da se izraze otvoreno o sasvim ličnim stvarima bez straha od radoznalosti i komentara javnosti (vidi *P. i B. protiv Ujedinjenog kraljevstva*, ECtHR, presuda, 24. april 2001. stav 38).

⁵³ Članovi 75 i 345, Zakona o porodici.

⁵⁴ Videti članove 143(5) i 47, Zakona o maloletničkom pravosuđu na Kosovu, proglašenog Uredbom UNMIK-a 2004/8, od 20. aprila 2004.

⁵⁵ Videti 18.2, UNP.

⁵⁶ Član 307 ZPP propisuje isključenje javnosti sa pretresa samo ukoliko je to potrebno radi "očuvanja službene, poslovne ili lične tajne, interesa javnog reda, i zbog razloga moralnosti."

javnosti, sudovi mogu povrediti princip najboljeg interesa deteta, propustiti da adekvatno zaštite poverljivost privatnog života, i ignorisati Preporuku Saveta Evrope o *Nasilju u porodici protiv žena*.

D. Npropisan sastav pretresnih veća

Prema članu 5(4) UNP, razmatranje zahteva za izdavanje zaštitnog naloga ili hitnog naloga za zaštitu vrši jedan sudija. Međutim, OEBS je pratio postupak porodičnog nasilja gde su porotnici bili u svojstvu članova pretresnog veća:

U predmetu pred Opštinskim sudom u Prishtinë/Prištini, dva porotnika bili su u svojstvu članova pretresnog veća tokom rasprave dana 17. novembra 2006.

U drugom predmetu pred Opštinskim sudom u Prishtinë/Prištini, dva porotnika bili su prisutni na raspravi dana 4. decembra 2006.

Prisustvo porotnika kao članova pretresnog veća u suprotnosti je sa UNP i onemogućava da se u svim sudovima uvede ujednačena praksa da zahteve protiv nasilja u porodici rešava jedan sudija. Osim toga, ovim se može povrediti pravo na sud ustanovljen po zakonu po članu 6 ECHR. U tumačenju ovog prava, ECtHR je zauzeo stav da sud treba da ima propisan sastav “u skladu sa zakonom” i istakao da povreda postoji kada sud ne funkcioniše prema važećem proceduralnom pravu.⁵⁷

E. Nedovoljno obrazloženje odluka

Drugi problem koji je OEBS utvrdio je nedovoljno obrazloženje u odlukama o izdavanju zaštitnog naloga u slučajevima porodičnog nasilja. Ovime se povređuje važeći zakon i to može uticati na pravo stranaka na pravično suđenje.

Prema sudskoj praksi ECtHR, zahtev za dobro obrazloženom odlukom kako u građanskim tako i u krivičnim predmetima proističe iz prava na pravično suđenje prema članu 6 ECHR. Zahtev za dobro obrazloženom presudom posebno je važan da bi stranka mogla da iskoristi svoje pravo na žalbu, jer ako nema dobro obrazložene odluke kojim se objašnjava rešenje suda stranka koja ulaže žalbu ne može na pravi način da ospori rešenje nižeg suda.⁵⁸

UPN propisuje da je “sud dužan da izda zaštitni nalog [...] ukoliko utvrdi da: postoje osnovani razlozi da se veruje da je tuženik izvršio ili je pretio da će izvršiti delo nasilja u porodici; i izdavanje zaštitnog naloga je potrebno da se zaštiti bezbednost, zdravlje ili dobrobit zaštićene stranke.”⁵⁹ UNP navodi suštinske elemente koje zaštitni nalog mora da sadrži (kao što su posebni zaštitni nalozi, trajanje, da li povreda

⁵⁷ Vidi *Zand protiv Italije*, Izveštaj komisije br. 7360/76, 1978 i *Rossi protiv Francuske*, Izveštaj komisije br. 11879/85, 1989.

⁵⁸ Vidi *Suominen protiv Finske*, presuda ECtHR, 24. jul 2003, stav 34-38.

⁵⁹ Član 8(1) (a) (b), UNP.

predstavlja krivično delo, i pravo žalbe).⁶⁰ Štaviše, ZPP takođe propisuje da konačna presuda mora da sadrži objašnjenje, sa činjenicama i dokazima na kojima se zasniva.⁶¹

Uprkos ovim odredbama domaćeg zakona i međunarodnih standarda, OEBS je pratio slučajeve u kojima sudska rešenja o zaštitnim nalogima nisu bila obrazložena.

U slučaju porodičnog nasilja pred Opštinskim sudom u Gjilan/Gnjilanu u kome je zaštićena strana tražila zaštitni nalog 29. septembra 2006, sud je izdao zaštitni nalog 13. oktobra 2006., u kome su zaštitne mere navedene bez ikakvog objašnjenja ili obrazloženja.

U drugom primeru pred Opštinskim sudom u Pejë/Peći, sudija je izdao zaštitni nalog 24. novembra 2006. godine bez ikakvog objašnjenja ili obrazloženja.⁶²

U drugom slučaju porodičnog nasilja pred Opštinski sudom u Pejë/Peći, sud je izdao zaštitni nalog 4. septembra 2006. U njemu se navodi da se zaštitni nalog zasniva na Uredbi UNMIK-a,⁶³ bez ikakvog osvrta na činjenice predmeta ili daljih objašnjenja.

U jednom drugom primeru pred Opštinskim sudom u Prishtinë/Prištini, sud je u hitnom nalogu za zaštitu od 20. novembra 2006. izjavio da je nalog neophodan da se zaštiti sigurnost, zdravlje ili dobrobit zaštićene strane. Sud je istakao da postoje razlozi da se veruje da je tuženi izvršio delo porodičnog nasilja, bez osvrta na činjenice ili objašnjavanja razloga za ovu odluku.

U nekoliko slučajeva porodičnog nasilja pred Opštinskim sudom u Mitrovicë/Mitrovici, sudija je izdao zaštitne naloge⁶⁴ u kojima se jedino kaže da su nalozi neophodni da se zaštiti dobrobit i zdravlje zaštićene strane. U odlukama nisu pominjane činjenice predmeta niti drugi dokazi na kojima se zasnivaju zaključci suda.

U ovim slučajevima povređeni su domaći i međunarodni zakonski zahtevi za obrazloženom odlukom. Pravo na pravično suđenje podrazumeva pravo da se dobije obrazložena odluka. Štaviše, usled nedostatka obrazložene odluke onemogućena je mogućnost ulaganja žalbe na takvo rešenje, čime se povređuje pravo na delotvoran pravni lek.

F. Problemi sa žalbama: neizvršavanje zaštitnih naloga i nejasni rokovi za podnošenje žalbi

⁶⁰ Član 8(3), UNP.

⁶¹ Vidi član 338(1), ZPP. Shodno članu 18(2) UNP, „odredbe zakona o parničnom postupku važe u onim slučajevima kada to nije utvrđeno u Uredbi kao posebnom parničnom postupku.”

⁶² Osim saslušanja podnosioca zahteva i zastupnika žrtve sud nije imao drugi izvor dokaza. Osim toga, tuženi nije bio prisutan na saslušanju i nije mogao da se brani (što pokreće i druga prava na pravično suđenje). Sud nije imao drugih dokaza osim svedočenja tužiteljke i zastupnika žrtve da bi zaključio da postoji osnovana sumnja da je okrivljeni izvršio delo nasilja u porodici.

⁶³ Sud se pozvao na član 8(3) (b), UNP.

⁶⁴ Dana 11. aprila 2006, 21. jula 2006, 15. septembra 2006, i 27. septembra 2006.

Jedan od najvažnijih elemenata pravičnog sistema pravosuđa je postojanje delotvorne procedure za izvršenje konačnih presuda. Pravo na pravično suđenje nije potpuno ukoliko se presude ne izvrše.⁶⁵

Uopšteno, izvršenje sudskih odluka uređeno je Zakonom o izvršnom postupku.⁶⁶ Pored toga, UNP propisuje da lice koje povredi zaštitni nalog treba da se kazni novčanom kaznom u iznosu od 200 do 2000 evra ili kaznom zatvora do šest meseci.⁶⁷ Prema UNP, podnošenje žalbe ne obustavlja izvršenje zaštitnog naloga.⁶⁸

Međutim, OEBS je pratio predmete u kojima je sud u zaštitnom nalogu pogrešno označio da će žalba obustaviti izvršenje zaštitnog naloga.

U predmetu pred Opštinskim sudom u Gjilan/Gnjilanu, sud je izdao zaštitni nalog 13. oktobra 2006. u kome piše da će žalba obustaviti izvršenje. Pošto je sud izdao zaštitni nalog 24. oktobra 2006, tuženi je uložio žalbu 31. oktobra 2006. Posle uložene žalbe, Okružni sud u Gjilan/Gnjilanu je podržao zaštitni nalog 6. decembra 2006. Iako je toga dana rešenje nižeg suda bilo pravosnažno izvršno, do tog roka je kuća koja je bila predmet zaštitnog naloga prodana trećoj strani.⁶⁹

U drugom predmetu pred Opštinskim sudom u Gjilan/Gnjilanu, sudija je izdao nalog za zaštitu 26. februara 2006. u kome je naveo da ulaganje žalbe odlaže izvršenje.

Nezakonita odluka da se odloži izvršenje naloga za zaštitu u slučaju ulaganja žalbe, krši UNP i verovatno i međunarodno pravo, i ugrožava zdravlje i bezbednost zaštićene strane.

Pored problema odlaganja u izvršavanju presuda, OEBS je primetio da UNP neosporno sadrži nedosledne odredbe u pogledu krajnjeg roka za ulaganje žalbe na rešenje doneto kao odgovor na molbu za nalogom za zaštitu.

U skladu sa članom 8(3) d) UNP, nalog za zaštitu će sadržati “obaveštenje o pravu na žalbu na nalog za zaštitu u roku od osam dana od prijema datog naloga.” Nasuprot tome, u članu 11(1) UNP se navodi da se žalba na rešenje doneto povodom molbe za izdavanje naloga za zaštitu ulaže u roku od osam dana od izdavanja datog rešenja. Stoga, nije jasno da li bi krajnji rok od osam dana trebalo da počne od prijema naloga za zaštitu ili od datuma njegovog izdavanja. Iako bi nalog za zaštitu trebalo odmah po

⁶⁵ Pravo da se podnese tužba sudu vezano za građanska prava i obaveze bilo bi iluzorno ukoliko bi konačno pravosnažno rešenje ostalo neoperativno (nesprovedeno) na štetu jedne strane. Vidi presudu ECtHR u predmetu *Hornsby protiv Grčke*, gde je sud utvrdio da “bilo bi nezamislivo da član 6(1) [ECHR] opisuje detaljno proceduralne garancije za parničare – postupke koji su pravični, javni i ekspeditivni – a da se ne štiti sprovođenje sudskih rešenja.” Vidi *Hornsby protiv Grčke*, presuda ECtHR, 19. mart 1997, stav 40.

⁶⁶ Vidi član 1(1) Zakona o izvršnom postupku, Službeni list SFRJ, br. 29/78 (ZIP).

⁶⁷ Član 15, UNP.

⁶⁸ Član 11(2), UNP.

⁶⁹ Tuženi je zatim kažnjen novčanom kaznom od 200 evra od strane Opštinskog suda u Gjilan/Gnjilanu zbog povrede zaštitnog naloga od 16. februara 2007. godine. Istog toga dana, zaštićena strana je podnela zahtev za izmenu zaštitnog naloga koji je sud odbio 13. marta 2007. Na ovo rešenje je podneta žalba koja još nije rešena.

izdavanju da bude uručen optuženom, ovi događaji se možda neće javiti istovremeno. Imajući u vidu nejasnost u pogledu krajnjeg roka za ulaganje žalbe na izdavanje naloga za zaštitu, zakonodavne vlasti bi trebalo da izmene UNP.

G. Neuspeh vlasti da pokrenu krivični postupak za krivične prekršaje koji proističu iz nasilja u porodici

Privremeni zakon o krivičnom postupku Kosova (PZKPK), zahteva sledeće “javni tužilac će pokrenuti istragu [...] ukoliko postoji opravdana sumnja da je lice počinilo krivični prekršaj za koji se krivično gonjenje sprovodi *ex officio*.”⁷⁰ Štaviše, vlasti mogu prekršiti međunarodne standarde ljudskih prava ukoliko ne ukažu dužnu pažnju istrazi, zaštiti i kažnjavanju krivičnih prekršaja.⁷¹

Od stupanja na snagu UNP, krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda počinjeno u kontekstu porodičnog odnosa mora biti automatski krivično gonjeno, odnosno bez obzira na to da li povređena strana zahteva isto ili ne.⁷² Načelo zakona je dvostruko. Prvo, osigurati da javne vlasti, uključujući tužioca, ne ostavljaju nekažnjenim krivična dela nasilja počinjena u kontekstu porodičnog odnosa. Drugo, osloboditi žrtvu dodatnog tereta odlučivanja o tome da li da pokrene postupak krivičnog gonjenja ili ne.⁷³

Uprkos jasnim pravnim zahtevima UNP i PZKPK, OEBS je uočio nekoliko slučajeva u kojima se lica koja su najverovatnije počinila krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda tokom porodičnog odnosa nisu suočila sa krivičnim gonjenjem.⁷⁴

⁷⁰ Videti stav 6(3) i 220(1), PZKPK.

⁷¹ Opšti komentar br. 31, Komitet UN za ljudska prava, Priroda opšte pravne obaveze država potpisnica Pakta, 26. maj 2004. (CCPR/C/21/Rev.1/Add.13), stav 8. U njenim završnim primedbama na državni izveštaj Republike Moldavije, Odbor za eliminaciju diskriminacije žena naglasio je da nasilje nad ženama, „uključujući nasilje u porodici, predstavlja prekršaj ljudskih prava žena u skladu sa Konvencijom“. Isti je pozvao Vladu „da osigura da ovakvo nasilje predstavlja krivično delo kažnjivo prema krivičnom zakonu, koje se krivično goni i kažnjava uz zahtevanu težinu i brzinu” (*Izveštaj Odbora za eliminaciju diskriminacije žena*, 22. sednica i 23. sednica, UN dok. A/55/38, 17. avgust 2000, stav 102). Odbor je takođe podstakao Uzbekistan da osigura da žene i devojčice koje su žrtve nasilja, uključujući i nasilje u porodici, „imaju neposredna sredstva za dobijanje pravnog leka i zaštite“ (*Izveštaj Odbora*, 24. sednica, dok. UN-a A/56/38, 20. april 2001, stav 177).

⁷² UNP zahteva automatsko krivično gonjenje krivičnog dela nanošenja lakših telesnih povreda (član 16(2)), menjajući na taj način važeći zakon, u skladu sa kojim ovo krivično delo može biti krivično gonjeno samo ukoliko to zahteva povređena strana. U skladu sa PKZK, predlog povređene strane nije više potreban za krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda (videti član 153, PKZK). Ukratko, od stupanja na snagu UNP, tužilac mora krivično goniti *ex officio* krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda. Vredi istaći da je PKZK ponovo uveo zahtev predloga za krivično gonjenje krivičnog dela “nanošenja štete pokretnoj imovini” (videti članove 260 i 275 PKZK-a), čime se preinačuje suprotna odredba UNP (član 16(3)).

⁷³ Takođe, povređena strana ne bi trebalo da bude izložena pritisku i zastrašivanju od strane počinioaca i/ili porodice.

⁷⁴ Policajci koje je intervjuisao OEBS sugerisali su da jedan od razloga neuspeha krivičnog gonjenja jeste da se strane mire i javni tužilac ne podiže optužnice. Međutim, prema PZKPK, tužilac nema diskreciono pravo da ne vrši krivično gonjenje. Tužilac može odbaciti krivični izveštaj ili okončati istrage samo kada se pojave konkretni zakonski uslovi za isto (videti članove 208 i 224, PZKPK). U slučajevima nasilja u porodici, PZKPK ne daje tužiocu opciju da ne pokrene ili da ne sprovede krivično gonjenje, pošto je krivično delo nanošenja lakših telesnih povreda, kada je počinjeno u kontekstu porodičnog odnosa, kažnjivo kaznom zatvora od šest meseci do tri godine, i prekoračuje ograničenje od jedne godine predviđeno članom 227. Na sličan način, javni tužilac ne može obustaviti istrage prema

U slučaju u Ferizaj/Uroševcu, 20. novembra 2006. opštinski javni tužilac odbacio je policijski krivični izveštaj⁷⁵ napisan 3. novembra 2006. koji navodi da je muškarac fizički napao svoju ženu i naneo joj povrede, izvršavajući na taj način krivično delo koje bi trebalo da bude krivično gonjeno *ex officio*. Prema policijskoj istrazi, nasilje je između supružnika postojalo i pre trenutnog incidenta.⁷⁶ U rešenju o odbacivanju, tužilac je pogrešno protumačio postojeće važeće zakonodavstvo i potvrdio da su obe strane počinile „nasilje u porodici“, krivični prekršaj koji ne postoji. Pored toga, u rešenje o odbacivanju se navodi da „krivični prekršaj [nasilja u porodici] ne spada u krivične prekršaje koji se krivično gone *ex officio*.“⁷⁷

U još jednom predmetu pred Opštinskim sudom u Mitrovicë/Mitrovici, 23. marta 2007. tužilac je odbacio policijski izveštaj o slučaju u kome je otac navodno tukao svoje dete štapom.⁷⁸ U rešenju kojim je odbačen policijski izveštaj, tužilac je pogrešno naveo da u radnjama optuženog ne postoje nikakvi elementi bilo kakvog krivičnog prekršaja koji se krivično goni *ex officio* .

U gore opisanim slučajevima, nepostojanje lekarskih izveštaja otežava mogućnost da se utvrdi da li dovoljno dokaza ukazuje na izvršenje krivičnog dela nanošenja lakših telesnih povreda. Policija nije uspela do blagovremeno pruži tužiocu sve dokaze neophodne za krivično gonjenje mogućeg krivičnog dela. Međutim, tužilac takođe nije bio dovoljno revnosta tokom pripremnih istražnih aktivnosti, jer nije uspeo da prikupi sve neophodne dokaze. Kao posledica istog, lice koje je najverovatnije bilo uključeno u kriminalno ponašanje nikada se nije suočilo sa licem pravde.

OEBS je takođe pratio slučajeve u kojima su vlasti izdale naloge za zaštitu shodno UNP, umesto da ih istraže, i ukoliko je potrebno, pokrenu krivični postupak za krivično delo nanošenja telesnih povreda.

U predmetu pred vlastima u Pejë/Peći, februara 2007. godine policija je tužilaštvu dostavila spise predmeta koji se odnosi na incidente nasilja u porodici u kojima je žrtva ženskog pola zadobila приметne telesne povrede. Kancelarija javnog tužioca nije mogla da pronađe ovaj predmet u svom registru. Kao posledica istog, tužilac nikada nije istražio ili krivično gonio verovatno krivično delo.⁷⁹ Umesto toga, Opštinski sud je izdao nalog za zaštitu od supruga.

članu 226, pošto stav 5 izričito navodi da se ovaj mehanizam ne primenjuje na nasilje u porodici. I na kraju, postupak posredovanja u skladu sa članom 228 PZKPK može važiti, ali mora da ga primeni nezavisni posrednik, a ne javni tužilac.

⁷⁵ Pogledajte član 208, PZKPK.

⁷⁶ Dosije ne sadrži lekarsko uverenje, ili bilo koji zahtev za dobijanje datog dokumenta.

⁷⁷ Nezvaničan OEBS-ov prevod relevantnog dela rešenja tužioca od 20. novembra 2006.

⁷⁸ Ponovo uz dosije nije priložen nikakav lekarski izveštaj.

⁷⁹ U nekoliko predmeta koje su razmatrale vlasti u Pejë/Peći tokom 2003. i 2004. godine, policija je poslala dosjee u vezi sa nasiljem u porodici direktno nadležnom opštinskom sudu. Međutim, ne postoji nikakva indicija da je tužilaštvo pokrenulo istragu ili donelo odluku da okonča neku istragu. U jednom slučaju, lekarski izveštaj ukazuje na to da je žrtva zadobila teške povrede na levoj ruci i na nosu. Krivično gonjenje ovih krivičnih dela je sada zabranjeno statutom, u skladu sa važećim zakonom (pogledajte član 90, PKZK u vezi sa članom 153, PKZK).

U predmetu iz 2004. godine koji su vodile vlasti iz Leposavića/Leposaviq, a koji je uključivao nasilje u porodici zbog kojeg je došlo do vidljivih povreda na licu supruge, policija je tužilaštvu poslala spise predmeta. Tužilaštvo, ponovo, nikada nije pokrenulo istragu s obzirom da u registru tužilaštva nema pomenutog predmeta.

Nalog za zaštitu nije zamena za krivično gonjenje, koje ostaje obaveza tužioca. Stoga, neuspeh krivičnog gonjenja određenih krivičnih dela (uključujući nanošenje lakših telesnih povreda), počinjenih u kontekstu porodičnog odnosa, krši zakon o nasilju u porodici i međunarodne pravne standarde.

IV. ZAKLJUČAK

U skladu sa međunarodnim pravom, UNP uspostavlja građanski postupak u okviru kojeg žrtva nasilja u porodici može zahtevati nalog za zaštitu u sudu. Međutim, u određenim oblastima UNP nije u potpunosti jasan, a ponekada sudije ne poštuju odredbe UNP.

OEBS je primetio nezakonita kašnjenja u odlučivanju o zahtevima za izdavanje naloga za zaštitu ili zakazivanju saslušanja, nedostatke u slučajevima u kojima su navodne žrtve ili svedoci deca, i odsustvo jasnih pravila u UNP o tome da li bi ova saslušanja trebalo da budu javna. Drugi primećeni nedostaci uključivali su nepropisan sastav pretresnih veća, nedovoljno obrazloženje sudskih odluka i probleme sa žalbenim postupcima. I na kraju, OEBS je veoma zabrinut zbog neuspeha tužilaca da sprovedu krivično gonjenje za određene krivične prekršaje koji se javljaju u kontekstu porodičnog odnosa. Ovi nedostaci su problematični, posebno kada ugrožavaju zdravlje i bezbednost zaštićene strane.

V. PREPORUKE

Zakonodavnim vlastima:

- UNP bi trebalo da bude izmenjen i dopunjen kako bi se razjasnilo da predstavnik CSR mora biti saslušan u postupcima koji se bave nasiljem u porodici, a koji uključuju decu.
- Krajnji rok za ulaganje žalbi trebalo bi da bude razjašnjen u UNP.

Sudijama, tužiocima i policiji:

- Prilikom odlučivanja o zahtevima za izdavanje naloga za zaštitu, sudije bi trebalo da postupe u skladu sa odgovarajućim zakonom i da reše zahteve u okviru utvrđenih krajnjih rokova.
- Sudije bi trebalo na odgovarajući način da obrazlože rešenja u predmetima nasilja u porodici posredstvom jasnih, obrazloženih rešenja i uz osvrt na činjenice predmeta.

- Sudije bi trebalo da osiguraju prisustvo predstavnika CSR u postupcima nasilja u porodici kada je jedna od zaštićenih strana maloletnik.
- Tužioci bi trebalo da blagovremeno istraže i, ukoliko je potrebno, krivično gone, uz revnosno postupanje, lica koja su možda počinila krivične prekršaje, kao što je nanošenje lakših telesnih povreda, u kontekstu nasilja u porodici.
- Tužioci i policija bi trebalo da osiguraju da svi lekarski izveštaji koji ukazuju da je žrtva nasilja u porodici zadobila fizičke povrede dovedu do izdavanja naloga i budu uključeni u policijski izveštaj koji će biti prosleđen tužilaštvu.
- Bez obzira na to da li je izdat nalog za zaštitu, policija i tužioci moraju osigurati pokretanje krivičnog postupka svaki put kada se čini da je krivično delo koje se krivično goni *po službenoj dužnosti* počinjeno u kontekstu porodičnog odnosa.

Kosovskom institutu za pravosuđe:

- Kosovski institut za pravosuđe trebalo bi da obuču sudije i tužioce o važećem zakonu u slučajevima nasilja u porodici, koji uključuje UNP, CEDAW i CRC.

Centru za socijalni rad:

- CSR bi trebalo da odgovori na sudske pozive i prisustvuje postupcima u vezi sa nasiljem u porodici kako bi pružio svoju ekspertizu i stručna mišljenja i izveštaje.

Ministarstvu za rad i socijalno staranje

- Ministarstvo za rad i socijalno staranje trebalo bi da se pobrine da CSR odgovori na sudske pozive u vezi sa slučajevima nasilja u porodici, i pruži obuku za CSR o CRC.